د افغانستان اسلامي جمهوريت
لوړو زده کړو وزارت
د پکتیا پوهنتون
د ښوونې او روزنې پوهنځي
د پښتو ادبیاتو څانګه
دریم ټولګي اول سمستر لکچر نوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

Ketabton.com

ترتیب کوونکی استاد : رحمت الله
تدریسي استاد : انعام الله "درویش"

کال:...(۱۳۹۲هـ ش)

Upload by: Sharifullah "Arman"

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږیږو ښه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترخټک پورې رسولی.

خپله کورنۍ اونسب یې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰ ابتداء به یې دخپله نمسیه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشیخ علي ، شیخ علي دهوتي ،هوتي دبټي ، بټي دلقمان ،لقمان دبرهان ،برهان درې زویه : لقمان چې خټک یادیږي .سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخیل دی).

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبیا یې ترڅنګ او ورپسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاریخ په کتابونوکې هم له ځینو جزیې توپیرونو سره ، همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شبهې وړ نه ده خوبیا دخټک اوکرلاڼي پورې چې دا شجرې رسېدلې دي د شک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنګه لوی خان په خپله یوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان یم	چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ	چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ	چې په توره شو سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکبر بـــــــادشاه په دور شودخپل ولــس تر خان

دپورته قصـیدې د راوړلو څخه زمونږ ه دخان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شـــو اودملک اکوړي څخه به يې راونیسو .
په پورته پیژند نه کې ذکر شـــول چې ملک اکوړی د درویش عرف چنجو زوی لومړنی ختک ؤ چې شهرت یې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابلیت له امله یې دجلاالدین اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) ختک ؤ .

د خوشحال خان زوکړه :

تردې ځایه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب یو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپیدا ایښت ته .
خان په خپله قصـیده راشـه واوره داسـتان کې دخپلې زوکړې کال داسـې ښودلی دی :

دهجرت زر دویشت سن ؤ چې زه راغلم په جها ن

همدرانګه د تاریخ مرصــع په (۲۵۸) مخ کې یې دزوکړې تاریخ په دري ژبه داسې راغلی دی :
تاریخ خوشحال خان ختک دربیع الثاني امــــد چون درین کهنه رباط
خاني حـــق اکـر دانا و مـــــــرد را تاریخش ګشت (خیرعالمیاني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته (خیرعالمیاني) کلمه د ده دزوکړې ماده ده چې دبجد په حســاب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .

خـــــــوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربیع الثاني په میاشت کې زیږیدلی دی. داچې دربیع الثـاني پـه کومـه ورځ پیـداشــوی دی (جوت معلومات نه شته . په توابعو پورې مربوط دکربوغې اوسیدونکی ؤ دځینو وړو مسائلو په رامنځته کیدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځایه (خوړې) تـه راغـی . اولـه خپـل ټولـي سـره بـه دسـونیـالـې پـه دره کې چپاوونوبوخت ؤ . اوله خپل ټولي سره به دسونیالې په ګوپال داس دتاریخ ضـلع پشـاور (۳۰۲- ۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې : ملک اکوړی خـــــــــان دکربوغي نه ؤ) بلکې دی دخوترې(دخوتره) اوسیدونکی ؤ اوله هغه ځایه یې کوچ کړی دی .

کله چې په (۱۹۸۹) هـــ ق کال جلال الدین اکبردمیرزا حکیم دتعاقب لپاره ده ته راغی . نو دلویې لارې دساتلو لپاره له سـرداارانو سـره خبرې وکړې ، پـدغـه وخـت کې ملـک اکوړي زیـات شــهرت پیـداکړی ؤ . نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زیات ټینګارکاوه .
اکبرپاچا دی راوغوښت

پرده یې زیاته مهرباني وکړه . ده هم شـاهي ملازمت غوره کړه ، اودا وعده یې ورسره وکړه چې دی اوقبیله به یې دپاچا وفادار اوخدمتګار وي . پاچا له خیراباد ه تر نوښـــاره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاګیرکې ورکړه په لاره یې دڅارویو دتګ راتګ دمحصـــول اخیســـتو اختیـار هم ورکړه اودشاهي سرک ســـــــــــاتنه یې هم ده ه وسپارله . خوباید ووایو چې د(۱۰۲۲ هـــ ق) کال د ربیع الثاني میاشـت چې د(۱۲۱۳ م) کال د می دمیاشتې دیویشتمې سره سمون خورې زوکړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ یا امپراتورۍ واګي دجلال الدین اکبر دزوی نورالدین دکورنۍ دجاګیردارۍ کابو درې دیرش کاله تیر ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ویشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سرداري مرکز ؤ چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنیا ستر ګې غړولې دي.

د خوشحال خان خټک کورنۍ: د کوهاټ ضلع، د خټکو کور دی، یعنې د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته ده، په کوهاټ کې د خټکو دوه لوی ښاخونه دي، یو یې بولاق او بل یې تری دی. د خوشحال خټک د غور نیکه نوم اکوړي و، چې په تری خټک پورې یې تړاو درلود د ملك اکوړ په وخت کې هم د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته وه، خو ملکاکوړی له کوهاټه راغلی او د اټك پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټك څخه د نوښار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، داسې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوښار او اټك تر منځه خټك اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملك اکوړي سره له کوهاټه راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړك پر غاړه یو کلی اباد کړ، چې تر ننه پورې آباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دویم ځل دروه د کوهستاني سیمې په لور راغی نو د هغه جرنیل مان سنګهـ او نورو معتمدینو ورسره د ملك اکوړي پېژند ګلوي وکړه، مان سنګهـ بادشاه ته وویل چې دا ملك په دې سیمه کې یو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټك او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړك ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسوي. په دې وخت کې يو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به يې لوټلې، چې پر سړک امن نه وه بادشاه ته وويل شول چې د ملک اکوړي او د هغه د قبيلې له يوسفزو سره دښمني ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبايلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملک اکوړی په اخلاص سره د سړک ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملک اکوړي ته يې د نوښار او اټک تر منځه سيمه د جاګير په ډول ورکړه، پر دې سربېره ملک اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره د ملک اکوړي له شهرت سره سم د خټک قبيلې نوم هم ياد شو ګنې تر اوسه پورې دومره په نوموړکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لويو قبيلو يادونه کړې ده خو خټک يې ورکې نه دي ياد کړي.

ملک اکوړی د درويش عرف چنجو زوی، لومړی خټک و چې شهرت يې بياموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابليت له امله يې د جلال الدين اکبر توجه جلب کړه ده ته ملک اکو هم وايي:

دی ترې خټک وه او د دوست محمد کامل د خبرو له مخې د تيري په توابعو پورې اړوند د کربوغې اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګان په وجه له هغه ځايه (خوړې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونيالۍ په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټک د منشي ګوپالداس د تاريخ ضلع پشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې ملک اکوړ خان له کربوغې څخه نه و، بلکې د خوترې (خوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځايه يې کوچ کړی دی، د ملک اکوړي دغه جاګيرداري او منصبداري د ده اولادې ته په ميراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له يو نه بل ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ملك اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملګرو سره د نازو خان بولاق ختټك له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشر یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د خټکو خېلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خېلونه د یحیی خان په سردارۍ راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې ځلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان وه، ځینو خټکو ورته لار نیولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان ختټك(۱۰۰۰-۱۰۵۰هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې، سیني ختټك غروته وختل د ملك ښادي خان زوی ووژل شو د خټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان ختټك د مغل شهنشاه نورالدین جهانګیر(۱۰۱۴-۱۰۳۷هـ) (۱۶۰۵ –۱۶۲۷ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲هـ ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د۱۶۱۳ع کال د مې یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهیلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیږېد.

زده کړه: د خوشحال خان ختټك زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (ننګيالی د زمانې) کې د ځينو څېړونکو ليکنې راوړي چې زه يې دلته اړينې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي : ((زموږ استاد اويس صديق ملتاني ډېر بزرګ متبرك سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه ...))
له دې پورته يادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه اويس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه يې استاد و . خو لکه استاد کامل چې ويلي دي: ((دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او څومره وخت زده کړه کړې ده)).
پرېشان ختك ويلي دي چې د ځينو خلکو دا خيال دی چې خان په ملتان کې هم درس ويلی دی، خو ځينې بيا وايي کېدای شي شاه اويس ملتاني دې په پېښور کې تدريس کاوه ځکه چې پېښور هم د ديني علومو مرکز وه.
د خوشحال خان ختك د زده کړې په باب سړی دا ويلای شي چې ده د کور په جومات او يا سيمه ييزه مدرسه کې درس ويلای دی . اما دانه ده ښکاره چې ده څومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې يې يوازې دشاه اويس ملتاني نوم څرګند دی نور استادان يې نه دي معلوم ....
خو کله چې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته ښکاري چې دده خارق العاده
استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غو زده کړو يې بيا په اثارو کې خپل ځان ښکاره کړی دی، عبدالحی حبيبي د خوشحال مرغلرې د مقدمې په (۱۸مخ) کې ليکلي دي: ((خوشحال خان په کوچنيوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ويلي وو دده له کلامه ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکارېږي چې ده اسلامي علوم لکه : فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکـه : معـاني، بيـان، عـروض، قافيـه او نـور ټـول ويلـی او پـرې عـالم و)).

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۶۷هـ ق) مړ دی دی د جهـانګير او شـاه جهان پـه دورانـو نـو کـې د نيمـې وچـې لـه جيـدو عالمـانو څخـه وه خوشـحال خـان پـه دسـتار نامـه کـې راوړي دي: ((عـالم العلمـا مولانـا عبـد الحکيم سـيالکوټی مـې پـه خپله وپوښتېده، لکه : مسطور شول)).

واده او اولاده: خوشحال خان خټک په(۱۰۴۰هـ) کال د ۱۸ کـالو پـه عمـر واده وکـړ، د واده په ورځ پرې سـختـه تبـه راغلـې وه، چـې پـه خپلـې ورا پسې هم لاړ نشو. هېـواد مـل ليکـي چـې پـه نـاوې پسـې د خسر کورتـه نـشواى تلـلاى، نـاوې يـې انـا (قـدـيفې) راوسته دی له تبې تاوېده لوڅې پوڅې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مـور او څو نورو ښځو بړستن پـرې ټينګـه کـړه، تـر دې حـده چـې خـان بـې هوښـه نـه بلکـې داسې فکر کېده چې مړ دې وي. ښځو شور فغان پېل کړ، مګر االله تعالی دی وساته، سـاه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسـته خو له پرې راغله لږ پر حال راغی خلـــک يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسـته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شي، چې خوشـحال خان څو نور ودونـه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي اودخان پـــه آثـــارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشـحال خان خټک څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسربېره يې په حـرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځوڅخه يــې د شــپېتو شـاوخـوا زامــن او يو دېرش لوڼې زېږېدلې وې.

د تاريخ مرصع په(۲۵۹-۲۵۸) مخونو کې راغلي دي: ((واضع دې شي، خان علين مكان ته حق تعالی شپږ پنځوس فرزندان نارينـه کرامـت کـړه، پـه داواړو کې خان جنت مكان والاتنبان چې والد د مولف دی، اثـر او ولـي عهـد وه، سـعادت خان، بهرام خان، نظـام خـان، يحيـی خـان او شـهباز خـان دا شپږ واړه لـه يـوې مـوره وو)).

خان هم په خپل ديوان کې وخت پـه وخـت د خپلـو زامنـو شمېر ښـودلی دی دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلـي دي او دا قطعـې افـضل خـان ختـك پـه تـاريخ مرصـع کـې راخيـستي دي پـر اشـــرف خـــان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيی خان او شهباز خان سربېره چې لـه يـوې موره وو د ځو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تــاريخ مرصــع نــه لاس تــه راځي دادي: عبد القادر خان، صدر خان، عابد خان، نصرت خان، سکندر خـان، گـوهر خـان، عجـب خـان، آزاد خـان، عبـدالعزيز خـان، خالـد خـان، طـاهر خـان، بختنـاك، جلال خان، عادل خان، جعفر خان، اكبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عـادل خـــان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، كمال خان، محبت خان، علاوالدين خـــان، فتح خان، نوروز خان، شـاه علي خان، جنگي خان، مشكر االله خان، او نور .... د خـان د لوڼو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) ښودلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په فراقنامه کې خان دا شمېره دوه دېرش ښودلې ده، د لوښو په نومونو کې یې د دوو نومونه موږ ته ښکاره دي، یوه بي بــي تاجـــه او بله بي بي حلیمه، په پورته زامنو او لوڼو کې یې ځینې د پښتو ژبې تکړه لیکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان ختک ته د قبیلې مشري ور سپارل کېدل:

د ختکو او یوسفزیو تر منځ کلونه دښمني پرلپسې پر یو بل د بریدونو په نتیجه کې لاپسې تازه کېدې په (۱۰۵۰هـ ق) کال شهباز خان له یو سفزیو سره په جگړه کې ډېر سخت ټپي شو خوشحال خان ختك هم ډېر سخت ټپ خوړلی وه شهباز خان د همدې زخم له سببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو په عمر مړ شو دا چې خو شحال خان ختك دپلار مشر زوی وه نو قبیلې دی د سردار او مشر په توګه ومانه ښاغلی کامل لیکي: (په ۱۰۵۰سنه هـ. (۱۶۴۰-۱۶۴۱ع) کې اکا خېلو چې د یوسفزو د کمـــال زي تپې خلق د مالیې له ور کولو نه انکار و کړ ، د رمضـــان په وروستیو کې شهباز خان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلې د کندي په خوا کې د مردان په ضلع کې طورو او مایا و ته نزدې د ختکو اویو سفزو جنګ وشو . شهباز خان یو لویګنـــده په غشي ولګیده تر بور ساقي بیګ یې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوســو ورځــو د پنځوســو کالو په عمر پر (۱۰۵۰هـ ق) کال د شوال په پنځم د زیارت په ورځ چې د (۱۶۴۱ع) کال د جنوری له اتلسمې ســـــره سمون خوري په حق ورسید)).

کله چې خوشحال خان ختك د خپلې قبیلې مشر کېږي شاه جهان هم دده مشري تائید وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک جګړې:

زه د موضوع د لنډون لپاره دلته یوازې د خوشحال خان خټك دځینو مشهورو جګړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵هـ) کال د بهاکو خان یوسفزي د بولاقو پر خټکو حمله او شهباز خان یې د مرستې لپاره له یو واړه لښکر سره مقابلې ته ورغی، چې خوشحال خان هم په دې جګړه کې د دیار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره ګډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲هـ کال پر عیسی خیلو یې برید کړی دی چې ځینې همدا کال ښيي ځینې وايي چې څو ترې ته ترتګ وروسته یې دا حمله کړې ده.

۳: پر (۱۰۵۰هـ) کال اکا خېلو د مالیې په ورکولو کې ناغیرې کړې وه، په همدې بنسټ شهباز خان د روژې په وروستیو کې له یو واړه لښکر سره د اکا خېلو پر سیمه برید وکړ، چې خوشحال خان او جمیل بیګ هم له شهباز خان سره ملګري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانګړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنګي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنګښو سره جګړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال یې له یو سفزیو سره جګړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغیانو سره جګړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خیبر جګړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳یا ۱۰۸۴هـ) کال د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ ورې جګړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنګښو سره جګړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳: د (۱۰۸۴هـ) په پای کې د کړپې او نوښار جګړې.
۱۴: پر (۱۰۸۲هـ) د ګنبت جګړه.
۱۵: پر(۱۰۹۱هـ) د ډوډې جګړه.

د کوچنیوالي ځیني مهمې پیښې:

دتاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان دشپږو او و کالو ؤ) چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتۍ د سیند په اوبو کې دخوشحال خان دویښتو پورې تړلي وریښم لیدلي وو .

په اوبو رواووت ، چیغې سورې یې پیل کړې وې ، نورې خدمتګارانې راټولې شوې ،نس یېدا اوبو څخه ډک شوی ؤ، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی . ددې پیښې تاریخ : (۱۰۲۸ هـ ق) ښودل شوی دی خو د(پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹ هــ ق) ښودل شوی دی په غالب ګومان لومړنۍ سنه درسته ده ، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاګیر داري اومنصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شــوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسیدله کله چې ملک اکوړی دخپل زوی یوسف خان اوملګرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ.

چې مشــر یې یحیی خان ؤ چې په د غه وخت کې دخپل پلار ځای ناســتي شــو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې ســســتي ونه کړه ډیر زریې دپلار او ورور انتقام واخیســـت . په د غه وخت کې دختکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه د یحیی خان په مشرۍ راضي نه وو . د دغو دښمنيو اوخپل منځي شخړو د ري څلورکاله شوي وو چې يوه ورځ يحيى خان نوښار ته روان ځينيو خټکو ورته لاره نيولې وه ، دی اودده زوی عالم خان نوښار ته روان ځينو خټکو ورته لاره نيولې وه ، دی اودده زوی عالم خان دواړه يې ووژل .

د يحيى خان دمرګ څخه وروسته قبيلې دمشرۍ واګې شهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هــ ق) ته وسپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخيستو لپاره د سينيو خټکو پرکليو حملې وکړې ، سيني خټک غرونو ته وختل دملک زوی ښادي خان ووژل شو ، سيني خټک غرونو سرداري ترشهباز خان پورې ورسيدله .

داته کالو په عمر دګرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره دخپرې لاندې لوبې راپريوته دتاريخ مرصع په حواله چې کانې دوه ټوټې تېزی سره ډېره راپريوته دتاريخ مرصع په حواله چې کانې دوه ټوټې شو ، دخوشحال خان اوچولۍ يې هم دوه ځايه کړ. بې هوښه شو ، کابو يوه اونۍ دمرګ سره لاس ګريوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغی اوروغ شو ، داپيښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شويده .

زده کړه : ددستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اويس صديقي ملتاني ډېر بزرګ متبرک سړی ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ ۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وينا څخه څرګنديږي چې خوشحال خان له شاه او يس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه يې استاد ؤ ، خواستاد کامل بيا داسې ويلې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړې ده.

پروفیسورپریشان خټک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .

خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پیښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پیښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .

دده دزده کړې په باب سرې ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې یېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اوډژوندتر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .

په استادانو کې یې یواځې دشا ه اویس ملتاني نوم څرګند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خو دلاندې بیتونو څخه داڅرګندیږي چې خان دتعلیم نه د ښکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عطایې نه دتحصیل دی کـه خبر یم داملاء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په ښکاروو کله ښکارپریښوم په کسب دکمال
دجهان تحصیل به کُل واړه زما ؤ که اخته نه وای دښکار په اشغال

خو که سرې دخوشحال بابا په اثاروته وګوري ، نو ورته جوتیږي چې دده دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغو زده کړو یې بیا په اثاروکې خپل ځان ښکاره کړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو په همکارۍ اود پښتنو په ضدد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړیده همدارنګه یې له دې څخه مخه دپښتو په ضدهم زیاته مبارزه کړیده،اوزیات پښتانه یې دتوري دتیغ څخه تیر کړیدي ، دلته مې لومړۍ دپښتو په ضد مبارزه باندې یوڅه رڼا اچوم اویوڅومهمې پیښې یې را اخلم.

۱. **په سیمه یزو جګړوکې دخان ګډون** : - لوی خان ددیارلسوکالو عمرۀ چې باکو شهباز خان یوسفزي دبولاقو ختکو په یوه کلي حمله وکړه دخان پلارشهبازخان ختک دیوورکې لښکر یې په جهانګیري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړیو کې ختک غالب اویو سفزي مغلوب ښکاریدل خوختک ډیرژرماتې سره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شولپاتې لښکر دخپل سردارسره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردارسره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پیښي تاریخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ،دل شوي دی.

۲. **د بلړ جنګ** : - په تاریخ اثاروکې راغلی دي چې اکاخیلو (دمندړ قبیلي په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) دمالیي دپوره کولو کې ناغیړي کړې وه په همدې سبب نو د(۱۰۳۵هـ ق) کال په رمضان کې شهبازخان ختک له یوه واړه لښکرسره دیوسفزي یوپه سیمه ځای په حمله وکړه چې پدې یرغل کې دشهباز خان سره یرغل کې دشهبازخان سره دوه زامن خوشحال خان اوجمیل بیک اوواراره یې ساقي بیک ملګري وو یرغلګرو داکا خیلو زیات ځایونه یې ونیول اوډیربیرته ستانه شول ددوی له ستنیدو سره سم اکاخیلو هم خپل لښکرراټول کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودختکو دلښکر پسې وخوځېدل لړ وړاندې یې دبلړ نا له نومي ځای کې دختکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمینځ همدلته سخته جګړه ونښته خوشحال خان اوو   وروریې دواړه زخمي شول اوپلاریې هم غشي ؤ خوړلي ؤ . په تاریخ مرصع کې راغلي چې هیڅ یو سپورختک داسې نه ؤ چې هغې دې غشـــې نه وي خوړلی پدې جګړه کې دیوســـفزو تله درنه وه دجګړې په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې ښـهباز خان راسـتون شـونو حالت یې ورځ په ورځ خرابیده اوو دسـرتېپ یې دښه کیدو ؤ

دټپونو سره فلج شوی هم ؤ دجګړو څخه پنځه ورځې وروسته دپنځوسوکالو په عمروفات شو. دشهباز خان څلورزامن وو . جمیل بیک اوخوشحال خان یې له یوې مور، شـــمشـــیرخان اومیربازخان یې دبلې مور. خوپدې څلو ر واړو زامنو کې خوشــحال خان مشــرؤ ، همدرانګه دقبیلي اوپښــتني دودونوســره ســم خوشــحال خان دقبیلې مشــر اوســردار وټاکل شــو، په دغه وخت کې خان اته ویشــت کلن ؤ ، پدې کارکې ورســـره تره بهادرخان هم موافق واو نوره کورنۍ یېهم ترشـــا ولاړه وه . اوملا تړ یې ترې کـاوه . دســرداری څخه څلویښــت ورځې وروســته دخان تپ ښــه شــو .اودیوســفزیو څخه یې دخپل پلاردغچ اخیستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره یې ورسره پدې کارکې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، دیوسفزیو ځینې کلي یې وسوځل ، شااوخواکمالزیو امانزیو اوسه صدیو چې داحال ولید ، نو ډیرژر یې شپږ زره کسیز لښکرراټول کړ اودختکو پسې روان شو ل، ختکو چې لښـکر ولید بیرته ورپســې راوګرځیدل ، دواړه خواوې بیا په برناله کې مخامخ شـوي ، یوسـفزیو ماته وخوړه ، ډیره مرګ ژوبله وشـوه ، اوزیات کلي وسوځیدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخیست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نودهند دمغلي امير انور شهاب الدين جهان فرمان هم رارسيده ، چې ورته يې سرداري اومنصبداري ورکړې وه

دکانګړې سوبه : خان ته دقبيلې دمشرۍ اوسردارۍ سره سم دهزارې مغلي واکمنو ته ډېرمهم خدمت دکانګړې سوبې برابر کړ چې داپېښې لږ څه داسې دي:

راجه جګهت سنګهـ دپيتهان زميندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانګړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ،دده دفوجدارۍ پرمهال دزميندارو تحفې شاهي دربار ته ريدې راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جګهت سنګهـ ترمنځ خوابدي رامنځته شوې ده.

خو له بله پلوه راجا جګهت سنګهـ له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چيرته دکانګړې دلمنو فوجداري ماته وسپارې نودزميندارانو نورې بقاياوې چې څلورسوه زره روپۍ کيږي ،هرکال شاهي خزانې ته سپاري .

پاچا دراجا جهګت سنګهـ غوښتنه ومنله اودنوموړې سيمې فوجداري يې ورکړه خوراجا په ښکاره د پاچا په ګټه اوپټه دبغاوت لپاره کار کاوه .لومړنې کاريې دتارګړدودکلابيا جوړونه اوهغه يې خپل مرکز غوره کړ .

د غه کلا په ختيځ پنجاب کې دچنبې دښار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختيځ ته پرته ده .

دياد ونې وړ ده .

چې راجا جګهت سنګهـ پدې سربيره دوې نورې کلاګانې هم درلودې چې يوه يې د" نورپور" اوبله يې د" مئو" چې دا دوه کلاګانې دتارګړهـ جنوب لويديځ ته دچنبې دحدودو څخه دباندې پرتې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پاچا دراجا جگهت سنگهـ له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دټکولو لپاره یې درې لښکرې ، دسیدخان جهان ، سیدخان او اصالت خان په مشرۍ وټاکلې اوددې دریو اړو لښکرو مشر یا قومندان یې خپل زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادرخان اوهیله هم د پاچا په امر له درې زرو پیاده اودرې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور
پور کلا ووهله اومخکې ولاړل . راجا جگهت سنگهـــ دمقاومت لپاره دتاراګړهـ
کلا ته ورغی ، داکلا دیوه غره دپاسه جوړه شوې وه اوډیر استحکامات یې درلودل چې نیول یې اسان نه وو .
زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسیزه لښکر سره شاهي فوجونو سره یوځای شو، دی اصلاً داصالت خان په وسیله پدې مهم کې شامل شو.
خوشحال خان په خپل بیاض کې داپېښه داسې بیانوي.
ټولو هندوستاني پوځونو په یوه مورچه څو څو ځلې یرغل وکړ، ځانونه یې ستړي کړل . ستره جګړه وشو ه اوهیچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه راوستلی ، هغوی چې زه ولیدم چې نوی راغلی یم .
نوددغې مورچې دنیولو کاریې ماته وسپاره ،ما هم دکوم عذرنه پرته دغه دنده ومنله ، زما سره دوه زره تنه هندوستاني توپچیان چې یوه پیسه هم نه ارزیدل وټاکل شول ، زه لاړم اومورچه مې ونیوله ، خویوځل دجگهت ټولو لښکرو پرموږ برید وکړل .هغه هندوستاني توپچیانو چې زما سره ملګري وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بدحالت سره يې تېښته وکړه اوتښتيدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملګرو کې هم چې کوم يوبې زړه ؤ نوهغه هم وتښتيده په پای کې زما ســره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شــوي وو مـاتـه يې وويـل چې ډيرو خلکو پرمونږ داحمقـانو فکر کړی دی نن ورځ دجګړې ورځ نه ده ، دځان ســاتنه غنيمت ده ، ما وويل چې دا زما لومړنی خدمت د ی اود ټولو هندوستانيانو سترګې پرما لګيدلې دي ، پدغه شان تيښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملګرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوې ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جګړه کوئ چې مړه شي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي، کله چې دښــمن زمونږ دلښــکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشــو اوټپک نه تيره شــو ه تورې اوخنجر ته وار راورسيد ، کله چې دلاس اوګريوان جګړه پيل شوه ،نو دښمن په تيښته پيل وکړ، ډيرخلک دتيغ نه تيرشول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنګل کې پټ شول اوبيا نوهيلۍ زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشــحال دبهادرله لښــکريانو ديوې بلې مورچې په ســاتنه کې هم ميړانه وښــوده اودمورچې په ســاتنه کې بری ورپه برخه شــو. پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کوښښونو وينا پاچا ته وشو ه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړ اومنصــب يې ورزيات کړ، ددغې پېښــې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . د بلخ اوبدخشان جګړې:

د ۱۰۵۵۰ هــ ق ذیحجه چې د" ۱۶۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پیاده پوځ سره دبلخ اوبدخشــان دنیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مســلمانان اوهندو امراهم ورسره ملګري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دې دپیښورله لارې اوڅه دې هم دبنګښو له لارې ولاړشي .اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره یو ځای شي همدرانګه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

ککیانیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنګښــو ، غوریه خېلو او ورکزیو ته هم دلښــکر دبرابرولو امر شــوی ؤ . په خوشــحال خان یې هم د زرو تنو پلیو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اودضرورې لګښــتونو لپاره یې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وي .

ددې جګړې علت څه داســې ښــودل شــوی دی – دتورن حمکران نــذر محمدخان په هر وخت دهندي مغلي ســلطنت پرحدود تېری کاوه ،په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنیي خوره وه ، د" ۱۰۵۵ " هــ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښــتل چې کابل ته ولاړ شــي ، اود شــهزاده ګانو څخه یوڅوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان یې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول .

پدې پېښــه کې خوشــحال خان هم داصــالت ســره ملګری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې یې دغښي په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان ســره اندراب ته ورســید کومې مقابلې چې لښــکرو دمقامي خلکو ســره وکړې دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې څرګند دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول شـاهي لښـکرو وروسـته دچوراوتالان څخه بيرته راسـتون شـو اوځه کسان يې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشير له لارې کابل ته ورسيد . لس پنځلس ورځې يې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصـالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشـحال خان ته يې هم وويل چې دده پسې لاهور ته ولاړشي .

خوشـحال خان دجلال اباد له لارې دبېړې په وسـيله دسـيند له لارې خپلې سيمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصـب کې (اضـافه والي راووسـت ، اودخان دقبيلې لس دولسـوتنو ته يې منصـبونه ورکړل . درې مياشـتې په لاهورکې پاتې شـو اوبېرته له هغه ځايه افغانستان ته راغي .

ددې پېښـې دنګرانۍ لپاره شـاه جهان خپله " ۲۳" تاريخ حسـن ابدال ته ورسـيد ، له هغه ځايه يې شـهزاده ته " خاص خلعت " اوفرمان ور واسـتاوه او ورته يې ليکلي وو. څومره زرچې کيداشـي له پېښـور نه کابل اوله هغه ځايه خپل مقصـود ته ځان ورسـوي . لښـکريې له امر اوو سـره په دواړو لارو کابل ورسيدې ، شهزاده هم دپېښور نه کابل ته ورسيد . اوبيا له کابله روان اوپه پايې منارکې يې مرکز ونيو ، ځينې امراء يې وليږل .خوشـحال خان خپل زيات شـمير کسـان بهادرخان ته پريښـودل اوخپله دپنځوسـوسـپرو اوڅو پلوسره په پنجشير کې موقف درلود .

غاښـې له واورو څخه ډک ؤ ، اصـالت خوشـحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشـالاړشـي ، خوشـحال خان له څو ځوانانو سـره له واروډک غاښـې څخه واوښت ، دغاښـې بل اړخ ته يې په يوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو. خوشـحال خان اوکسـانو يې دلوږې اوسـړو بدحال درلوده ،سـيند غاړې ته راغلل هلته يې لرګو ته اورواچوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

، اوشاوخوايې کښيناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ يې وکړ ، اودلوی خدای (ج) دربار تهيې دوعا وکړه چې ای مســـــبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانيزه خدای (ج) يې دوعا قبوله کړه.

اوديوه شــخص څخه يې پســه واخيســت ، اوهغه يې ذبح کړ وروســته بيا خوشــحال خان داصــالت خان اوبهادرخان دځايونو پته ولګوله ، اود خپلو خلکو سره يې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشــحال خان داصــالت خان ســـره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرين ته ولاړ داوخت دشـــهزاده لښکرهم هلته ورسيد.

دخوشحال خان دلښکردرسيدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دســـرکوبۍ امروکړخو دســـيمې هزاروو يې بې لـه جګړې خپلې مورچې پريښـودې . خوشـحال خان يرغل وکړزياته مرګ ژوبله وشوه زيات غنيمت يې لاســـته راوړ اوځيني خلک يې ژوندي ونيول بنديان يې اصـــالت خان ته وسپارل شول اوغنيمت مالونه يې خپلومنځونو کې وويشه .

همدامهال اصــالت خان خوشــحال شــهزاده ته وروســت شــهزاده خوشــحال خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بيا امام صـاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شـهزاده هم دبلخ خواته خوځيدلی ؤ همدا مهال ورته

دنذر محمد خان دباچا خط ورســـيد داخط ايلچي نذرمحمد خان ته ورساوه

نذرمحمد خان داومنله چې کله شـهزاده بلخ ته راشـي ، نو بلخ اوبدخشـان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸ " شهزاده له امراوو اوپوځ سره په ډيره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شــهزاده ځواب ولیږه چې نذرمحمد خان ورســره ملاقات وکړي خو هغه دهمدې نه وتښتید اوښارېې پریښود ، دنذرمحمدخان دتعقیبولو وظیفه یې اصـالت خان اوبهادرخان ته وســپارله چې په دې کې اصـالت خان سـره خوشـحال هم ملګري ؤ، دشـپې مهال یودبله څخه نادرکه شـول، شــمشــیر خان ،علاول خان اوخوشحال خان دریواړو مشوره کوله چې څه باید وکړي ، خویدې باندې سره راټول شو ل چې خپله لټه باید جاري وساتي.

هماغه ؤ چې دسهاردلمانځه وخت کې یې بېرته اصالت خان اوبهادرخان وموندل ، په دغه وخت کې خبرراغی چې نذرمحمد خان په شــبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادرخان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ.

خو دواړو خانانو فیصـــله وکړه چې جنګ به کوي ، دشــبرغان په لور وخوځیدل نذرمحمد خان ماته وموندە ازبکان وتښـــتیدل اصـــالت خان اوبهادرخان .شــپږ ورځې په شــبرغان کې واوســیدل .په دغه وخت کې دشـــهزاده له خوا نه حکم راغی چې بهادرخان دې ، اندخوی پرلوري کوچ وکړي . بهادرخان هسې وکړل . درې ورځې یې هلته تیرې کړې اوبېرته ورته دراستنېدو حکم راغی .

له دې څخه څرګندیږي چې جنګونو کې هم له کابله ترشــبرغانه اوبیا یوځه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځایونه ترپښــو وویســتل ، خپلې کارنامې اوکوښښونه یې څرګند کړي دي.

۵ . د بنګښو سره جګړه :

په (۱۰۶۳-۱۰۶۴ یا د(۱۶۵۲)ع کـال دســـپتمبر لـه دویمې نیټې نـه د(۱۶۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نیټې پورې دبنګښو دقبیلې دیوه مشر یا سردار شیرمحمدخان کوهاټي سره جنګونه روان وو. ددې پېښو سبب دا ؤ چې شــیرمحمد خان دپاچا څخه په یوه کال کې د" ۳۰۰۰۰ " دیرش زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپیو په بدل کې دترې تربولاقو سیمې غوښتې ، پخوا دغه سیمې دبنګښو پورې تړلې وې خوپه ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو دشهبازخان څخه وغوښتل چې دغه سیمې بېلې کړي، دغه ځایونه دبنګښو له سیمې څخه جلا شوې ،لومړی دشهبازخان او وروسته بیا دخوشحال خان دجاګیرداری لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په "۱۰۵۲" هـ کې شهزاده داراشکوه ددولت بیک قاقشال اومیرزاخان کوهاټي په وینا دغه سیمې دخوشحال خان دجاګیرداری څخه لېرې شوې .
کله چې خوشحال خان اونورو خټکو ته دبنګښو دمشراراده مالومه شوه ، نوپه خپلو کې یې سره مشوره وکړه ، دترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته یوپیغام ولیږه چې دخپلې کورنۍ یوغړی
راوا ستاوی مونږ درسره مرسته کوو، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له څوتنو سپرو سره ولیږه ،خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله .دختکواوبنګښو ترمنځ جګړې پیل ترې اوبولاقو خلکو دشیرمحمد خان یوتن وواژه اودبنګښو یوڅوتنه نورهم ووژل شول وروسته شیرمحمدخان یوبل لښکرراټول کړ، چې خوشحال خان دشیرمحمدخان دفوځې تیاری څخه خبرشو نوخپل مشرتره بهادرخان یې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره دیولښکر دبنګښو مقابلې ته ولیږه ،شیرمحمدخان دخټکو سره دمقابلې لپاره دکوهاټ څخه بهرشو، دجنګ په پیل کې دشیرمحمد خان تره چې بهادرخان نومیده دګولۍ په لګیدو سره دجګړې په میدان کې ووژل شو ، پدې جګړه کې داشرف خان په ښه میړانه خټک بریالي شول اشرف خان غوښتل چې بنګښ تعقیب کړي خوپلاراوتره یې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قیادت لاندې بنګښو ته بله ماتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چې پدې جګړه کې هم دبنګښــو درې ســوه کســان ووژل شــول اوډیر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

۶. دیوسفزیو سره جګړه :

له دغو پورته پیښــوڅخه وروســته خوشــحال خان دامانزیو اوکمالزیو ســره دهغې له جملې څخه پکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جګړه کې ملک جانم امازي ووژل شــو اوملک پیرو کمالزی ونیول شــو په اټک کې دژول شویوکسانو دسرونو څخه څلي (کله منارونه) جوړشول.

۷ . د تیراجګړه :

په " ۱۰۷۰" هـــــ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو په تیراکې شــورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراســپ ، دمهابت خان زمانه بیګ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروســتیو کې مقررشــوی ؤ،دپیښــور مســتوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشــري ورکړه اودباغیانو دټکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ،میریعقوب چې دخوشــحال خان ســره یې نژدې اړیکې لرلې ،هغې ته یې له ځان ســره دتګ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشـــحال هم دپا چاهې پوځونوســره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغیانو پرضــد بریالیتوبونه ترلاســه کړل ، خوشــحال خان د" ۱۰۷۰" هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د"۱۲۰۰" ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنګښــو دســردارشــیرمحمدخان مور " بي بي دور" چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې دقبیلې دمشرۍ کارونه کول ، خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان میلمه کړ. شیر محمد خان په دغه وخت کې دمهابت خان سره دشخصي مخالفت یا دحکومت نه دسرکشۍ په سبب ګناهکار اوپه هندوستان کې ؤ.

۸ . له یوسفزیو سره جګړې :

داورنګزیب عالمګیر دواکمنۍ په لومړیوکې یوسفزیوخپلې باغیانه سرګرمۍ اوحملې جاري وساتلې اووخت په وخت به یې دحکومت دپلویانو سره نښتې کولې ،خوشحال خان دتیرا دجګړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ " هـ ق کال یوسفزیو ته ماتې ورکړه ،پدې جګړه کې دخان زامن اشرف خان ، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان دپاملرنې وړمیړانه اوغیرت وښوده.

بهاکوخان څه ددارا شکوه دپلوۍ په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمي کیدنې اودخپل ورور سیدخان د وژل کېدو دغچ اخیستو په سبب په "۱۰۷۲" هـ ق کال د" ۱۲۲۱۰" م کال داګست " ۲۷ مه د" ۱۲۲۲"م داګست " ۱۵" داکوزیو اومندړو یولوی لښکر جوړکړ ، ډیري بیړۍ یې ددې لپاره جوړې کړې وي چې په همدې بیړیو کې به کښیني خیراباد ،نوښار ،نړی اونورو کلیو به یرغلونه کوي. یوه میاشت دغو جګړو دوام وکړ ،بالاخره بهاکوخان ماتې وخوړه اوناکام بیرته ولاړ.

۹ . دباغیانو سره جګړه :

په ۱۰۷۳ ه ق کال د۱۲۲۲ م کال داګست دمیاشتې ۱۲ نېټې نه تر ۱۳۲۳ ع کال داګست دمیاشتې ترڅلورمې نېټې) پورې هم دسرکښو یوسفزیو اود دوی دپلویانو ګوجرو سره جګړې وشوې چې پدغو جګړو کې دختکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوؤ جګړو څخه پرته څه نورې کوچنۍ اوسترې جګړې وروسته هم دیوسفزیوسره وشوې، خوباغیانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه ګټه نه وه ، په هره حمله اوجګړه کې به دحکومت دپلویانو لخوا نه مات شـــول ، او په هغوی به یې بریالیتوب ترلاســـه کړ. په همدې توګه یېد پایتخت نه ډیرلیرې د کابل دصـــوبې په یوې بدامنه ســـیمه کې نوي حکومت ته وقارترلاسه شو .

داوه دپښتو په ضد اودمغلو سره په همکارۍ دخوشحال خان مبارزه دپورته جنګونوجګړو ،مرګ ژوبلې څخه مالومیږي چې خوشــحال خان خپل زیات عمر دپښــتنو په ضــد مبارزه کې تیرکړی اوزیات پښــتانه یې دتورې دتیغ څخه تیرکړیدي ، حتی د پښـــتنو دککریو څخه یې منارونه جوړکړي دي ،خوشـــحـال خـان دعمرپـه آخرکې دافغـان پـه ننـګ توره وتړلـه اودمغلو پرضـدیې مبارزه شـروع کړه دعمرزیات تیریدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ږیره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په ځیره

نو دپورتـه بیـت څخـه څرګنـدیږي چې خوشـــحـال خـان خپـل ټول عمر دمغلوخد مت کې تیرکړو اودعمر په اخرکې یې بیا دپښـــتنو ســـره ملاتړ اعلان کړی یانې دځوانۍ مرحله یې دپښتنو په ضداودسپین ږیري توب یا بوډا توب مرحله یې دپښـــتنو په ملاتو کې تیره کړیده . خوپه همدې لړه موده یا عمرکې یې دپښتنوڅخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو، شـــکنجو اودزمـانې دنـاخوالو څخـه بـه بچ ســـاتلو کې زیـات کوښــښــونه کړیدي همداخوشـحال ؤ چې دمغلو امپراتوري یې رنګه کړه ، پښـــتانه یې دســـتعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو اوغلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کاروکړ دستایلو وړ دی دهر وخت لپاره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د مغلو په ضدخوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا دپښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې داکاردروغ دي خو که اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظرواچوي نوداسې ښکاري چې داکاردروغ دي خوکه اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظر واچوي نودا سې مالومیږي چې دهر څه ر ښتیا دي ، وبه ګورو چې دخوشحال بابا دغه مبارزه څنګه اودکوم ځای څخه شروع شویده .

لنګرکوټ : دخوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې دخوشحال بابا لومړنۍ مبارزه دلنګرکوټ دودانولو څخه شروع شویده ، هغه په خپل یوبیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو سازکړ زه په ننګ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان دلنګرکوټ دجوړیدو سره دفغان په ننګ توره تړلې ده ، خواړینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنګه دغه پیښه رامنځته شوه اوخوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راورسیده نودپاچا دحکم سره سم یې په ګړهي کپور نومې ځای کې دیوسفزیو ددفاع په خاطر دلنګر کوټ په نامه دکلا جوړولو غوښتنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب اودیوسفزیو دسیمې دسرداری وړاندیز وکړ. اودکلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتي شکنجې اوبې ګناه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلې وو، په کلکه انکاروکړ او ورته یې وویل چې پنځه سـوه کاله مې ددولت په خدمت کې تیرکړل ، یوسـفزي باغیان وو ماهغو ی ووژل اوله سـرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل ، خوپه اخر کې زه بې ګناه بندي شـوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خودد ښمنیو سره بیا ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شـوه خو دد ښـمنیو سـره بیا هم یوسـفزیو زما پکارراغلل ، زه څنګه داسـې کاروکړم . اودپاچا لپاره هم دانه ښـایې چې داکلا ودانه کړي ، ځکه یوسـفزي یوه لویه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده ددوی په منځ کې داکلا نشي ټینګیدالای ، دکارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته یوازې دنوښـار تانه کافي ده ، محبت خان دخوشـحال خان دغه نظرومانه ، اوپاچا ته یې غوښـتنلیک واسـتوه چې دکلا دودانولو نیت پریږدي ، خولدې څخه پټ اومخکې شـمشـیرخان ترین پاچا ته لیک واسـتوه چې ددفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیرضروري دي .

پاچا دشـمشـیرخان خبره ومنله ، اومحبت خان ته یې امروکړ چې کابل ته ولاړ شي ، اودکلا په جوړولو شروع وکړي ، په (۱۰۸۰) هــ دپاچا په حکم کلا سـرته ورسـیدله ، خوشـحال بابا بیا ددغې کلا جوړیدو اودیوسـفزیو څخه ملاتړ یواوږد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي .

لـنګرکوټ مغلوساز کړ زه په ننګ بیا دافغان شوم
که یوسف وو که مندړ وو زه د دواړو نګهبان شـــوم

دایمل خان شورش : یوځل پښتانه مشران دمحمدامین خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلي وو، په دغه وخت کې دمحمد امین خان سره دکنړ فوجدار حسین بیک هم حاضرؤ ، محمد امین دشراب، په څښلو بوخت ؤ ، دنشـې په حالت کې ورته فوجدار یادونه وکړه چې دنواب سـپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې اودفوجدار له دغې خبرې څخه ســخت خوابدي شــول په دغه وخت کې يوه بله پيښــه هم رامنځ ته شــوه ، چې هغه ديوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخواته دڅه پلورلو اوپيرودلو لپاره تللې وه ، ســپاهيـانو دغـه نجلۍ بې عزتـه کړه ،ساپوددغې نجلې دبدل اخيســتلو په خاطردســپاهيانو سـره کړه ، ســاپو ددغې نجلې دبدل اخيســتلو په خاطر دسـپاهيانو سـره جګړه پيل کړه ، په جنګ کې سپاهيان مړه اوساپيان وتښتيدل ، حسين بيګ له ساپيو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپومشرانو په غوڅ ځواب ورته وويل چې ستاسـو سـپاهيانوکوم کارکړی همدا يې سزاده ، حسـين بيګ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نورپښتانه يې ارټول کړل اوپرساپويې لښـکرکشـي وکړه ، کله چې پښـتانه راټول ، نودلښـکرکشــۍ پوښـتنه يې يوبل څخه وکړه ، داصــلي پېښــې څخه خبر شــول ، نوســاپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کارکړی، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .

کله چې لښــکرســره تاســې مخامخ شــوی ، مونږ دماتې په بهانه بېلېږو ،ســتاســې چې څه زړه غواړي له مغلو سـره يې وکړئ ، پښــتنو همداســې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ اوپه پېښـه بريالي شـول ، زيات لښـکريان مړشول ، له ماتې څخه ورسته حسين بيګ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښـتانه مشـران چې دحسـين بيګ ډيرې ته راورسـيدل ، ناڅاپه اوازه شـوه چې ټول مشــران يې ونيول ، پښــتنو ســم دســتي ديره محاصــره کړه چې پدېکارسره دپښتنواومغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ،مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نورپه مغلو اعتبارنشـته ،بايد چې خپل کورونه خوندي وسـاتو ، پدغه شـپو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین خان په پېښور کې ؤ ، حسین بیګ نورهم وارخطا شو، اوټولې پېښې يې ليکلې محمد امين خان ته وليږلې .

١. دخيبر ستره پېښه : دغه پېښه ډېره لويه وه ،خوشحال بابا هم ورته په خپله يوه قصيده کې دساې اشاره کړې ده .

دخيبر دره يې سره کړله په وينو　　　　په کړپه يې هم راوان کړ دندو کار
اول جنګ دلوړې شادتاترو ؤ　　　　چې ځلويښت زره مغل شول تارپه تار

ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنګه وه : په هغه وخت کې صوبه درا داوړي موسم په کابل اودژمي موسم په پيښور کې تيراوه ، په دغه وخت چې تاريخ پوهان دغه کال (١٠٨٢ هـ ق) بولي ، محمدامين خان ديخنۍ موسم په پيښور کې تيرکړی ؤ . اودکابل په لوريې کوچ کاوه چې دحسين بيګ خط ورته راورسيد ، کله چې صوبه دار ماتي ځخه خبر شو نوسخت په غصه شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لورراوان شو چې ورسره دسيمې يوشمير سرداران ، اورکزي ،اپريدي اوځيني نورافغانان سرداران لکه خوشحال خان خان اوارباب مستجاب مومند هم شامل وو .

محمدامين په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ،خو خوشحال خان ترينه وغوښتل چې له افغانانو سره جنګ اوسخته رويه بايدونه شي ، ځکه چې دوی دحکومت دمقابلې نه دي ، محمدامين خان دپښتنو سره خوشحال خان دهمدردۍ نه پوه شو ، نويي ورته وويل ((يوسړي خلک ليدل چې ماروهي اوپه کانو يې ولي ، دې سړي مارېې جيګ کړاو په توبره کې يې ځای ورکړ اوله خلکو يې وساته ،خوهمدې مارچې وخت پيداکړ خپل محسن يې وچيچه)) دمحمدامين خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ، ځکه خوشحال خان سره ده دقيد دوران کې ځه کړي وو ،خوخوشحال خان چې داپيغورواوريد نوپوه شواوځواب يې ورکړ که دنواب داخيال وي نوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولوڅخه لومړی زه ځم .شــاهي لښــکرپرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته دصوبه داراراده څرګنده شوه نودمقابلې لپاره یې تیاری شروع کړ اودخپلو لښکروسره خیبر ته روان شو ل .دمغلو لښکرپدغه وخت کې څلویښت زره سپاره اودوه سوه زره پیاده وو خوخوشحال خان دحکومت ځواک څلویښت زره لیکلي دی.

صــوبه دارمســتجاب خان له ځینو نورو بارســوخه کســانو ســره مخالفو افغـانـانو تهواســتول . او ورتـه یې وویـل چې دپوځ لپـاره لاره خوشــي کړي،خوجرګه ونه منل شو اوبیرته ناکامه راغله .

محمد امین غوښــتل چې دتوري په زوردلارې خوشــې کولو اودافغانانو دشـړلو لپاره دخپل پوځ سـره پرمختګ وکړي خوکله چې دغه لښــکرلنډي خانې (غریب خانې) ته ورسیدل نود افغانانو لښکرچې ،مومند ،شینواري اواپریدي پکې وو ، دایمل خان ترقومندې لاندې هررنګه مقابل ته تیاروو .

شـاهي پوځ دښـې اوکین پوځ باندې دتیږو باران جوړکړ، دتیږو باران ډیرخطرناک تمام شـو اوشـاهي پوځ یې وارخطا کړ،سـرې پیلان ، اواسـونه یوپه بل ولویدل هندوستاني افغان ؤ ، دخپلو زیاتو ملګرو سره ووژل شو.

نورپاتې ټول سپاهیان په شاشول ، دغې ماتې دافغانانو حوصلې نورې هم لوړ ې کړې .ملې پوځ بیا ځان تیارکړ اوپه مقابله یې پیل وکړ،لویه ورځ جګړه وشـوه ،په شـاهي پوځ کې چې کوم افغانان شـامل وو. هغوی دجنګ څخه ډډه کوله ،خویوازې خوشحال خان اود ددي سړیو دمغلو په طرفدارۍ دیرزیاریوســـت ،خوبې ګټې ،خوپه اخرکې ملې فوج دډیرزیان اوتباهۍ څخه وروســـته دمقابلې تاب رانه وړو . او ورو ورو یې په تیښـــته پیل وکړ ،خو محمدامین خان دخپل غیرت اوغرور سره سم نه غوښتل چې دجنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان څخه دې ژوندې وتښتي ، خونوکرانويې په ډيرزور اوزيارسره دجنګ له ميدان څخه ويوست .

مات لښکرګډوډ په بيلابيلو لارو روان شو، خوپه پاتي لښکرپه تاتره کې افغانانو بيا تباه کنه اوسخته حمله وکړه فوج يې تارومارکړ. په جګړه کې دټول پوځ څخه ډيرلږخلک بچ پاتي شول . په زرګونو مړه اونور بنديان شو لدمغلو توله خزانه اومالونه دافغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامين خان دکورنۍ ځيني غړي لکه يوه وړه لور، خور،موراوځينې نورې ښځې افغانانو اسيرې کړې وې ،خوميرمن ،زوی اودخورميره يې مړشو.

خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتې پوځ سره دتاترې له لارې مخ په پيښوررروان شو ل،مستجاب مومند ،خوشحال اوزامن يې کوم چې له ده سره په جنګ کې موجود وو په ديرسختۍ سره پيښورته ورسيدل کله چې دوی ورسيدل نوخوشحال خان مستجاب مومند دمشورې لپاره ځانته راوغوښت خوهغه رانه غی.

که څه هم مونږه مخکې ولوستل چې خوشحال خان دمغلو سره زيات ضديت سره هم پدې پيښه کې دمغلو پلوی ؤ سره له دې چې محمدامين دی دجنګ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خوهغه ورته پيغورورکاوه اوخپل احسانونه يې ورته يادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې ودريد ،يوافغان مشرورسره دورنګي ونه کړه ، ښه زړه دخلاصه جنګيده خوبې فايدې مغلې فوځ دډيرزيان سره مات شو.

د خوشحال خان ځينو سيموته ورتګ اوجرګې:

دخان په کورنۍ کې دبهرنيو لاسوهنو له امله مخالفتونه رامنځته شول دکشرزوی بهرام خان سره يې ځينې جنګونه هم وکړل ، له دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفتونو اوجنگونوڅخه خان تنګ شو اوځینو سیمو ته یې دورتګ اراده وکړه ، دغه جرګې اوسفرونه خوشحال خان دلښکر دراټولولو لپاره کاوه ، دلته دمغلوڅخه زیات په تنګ شـو ، اونوریې نشـول کولای چې دغه مخالفتونه اوشـکنجې وزغمي هماغـه ؤ چې په لومړي قدم کې یې له اپریدو سره جرګه وکړه .

داپریدو سره جرګه : همدغه وخت خوشحال خان ته دشاه بیګ له خوانه خطونه راورسیدل اوترینه غوښتل شوي وو چې په کوهاټ باندې برید کې ورسره مرسته وکړي.

خوشـحال خان هم دریاخان ته لیک واسـتوه دریاخان خپل ورور تاتارخان اوځیني اپریدي خوشحال خان ته واستول ،خان ورته په راجګړکې میلمستیا وکړه اوله میلمنو سره یې جرګه وکړه ،په پای کې ټولو پرکوهاټ باندې دحملې فیصله وکړه . داجرګه په (۱۰۸۴) هــ ق کال شوې وه ، خان لښـکر تیارکړ اوپرکوهـاټ دحملې لپـاره آدم خیلو اپریـدو سـیمې تـه ترکندیالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بیګ ، سـعید خان اوملک خواص خان کوهاټي خوشحال ته راغلل .

اوورته یې وویل چې دافغاني ننګ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباسـئ ، خوشـحال خان دکندیالۍ نه شـابیګ ته سـواره ولیږل او ورته ځواب یې ولیږه چې سـتا مدعیان راغلي دي ته هم دلته راشــه څنګه چې سـتا خوښــه وي هغې به وکړو ، شـپه تیره شــوه خوشـابیګ رانغی دوهمه شپه هم تیره شوه وروسـته خوشـحال خان یوخط اویوځو سپاره نورهم ورواستول ، مګر هغه بیا هم رانه غی اوخوشحال خان ته یې یوخط راولیږه چې پکې لیکلي یې وو لعل بیک اودانور ووژنه اوته په خپله کوهاټ ته راشه دکلا په نیولو کې درسره زه مرسته کوم خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د غه لیک داپریدو دټولې جرګې په مخ کې ولوســـت ، ټولې جرګې داخبره بده ومنله ،اوټول اختیاریې خوشـــحال خان ته ورکړ خوشـــحال خان لعل بیک اوســـعید خان رخصـــت کړل دشـــابیک خط یې هم دوی ته ورکړ اوډیرپه خوشحاله ترینه ولاړل .

۲. په نوښـــاربرید : ددې حملې یادونه هم لوی خان په خپله یوه قصیده کې داسې کړیده .

بیا له پسه دنوښاردکوټ جنګ ؤ
چې مې وکېښ ترمغلوخپل خمار

غوارم چې ددې جګړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپریدو ســـره بله جرګه وکړه پدې جرګه کې په نوښـــارباندې دحملې فیصـــله وشـــوه ، تاتارخان ددخوشـــحال خان دکورځخه دستنبدو ســـره سم داپریدو لښـــکر تیـــارکړو همـــدارنګـــه خوشـــحـــال خـــان هم دترې اوبولاقو ختکو لښکرراغونډ کړ اودخورې خواته یې خوځاوه ، اوله هغې ځای ځخه قرمزۍ ته اوبیا ډاګ اسماعلیل خیلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپریدو لښکر هم راورسید اودواړه لښکرې سره یوځای شـــولې ، دواړو لښـــکرو شـــمیره شپږ اوه زره ته رســـیده ،دمشـــورې ځخه وروسته یې د ډاک اسماعیل خیلو ځخه جبې ته وخوځیده ، اوله هغه ځایه جلوزوته راغلل ،لس ســـواره یې دملک ســـلیمان ترقومندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو یې اورولګاوه .

بیا پیریانۍ ته ورســـیده .پیریانی یې هم وســـوځاوه اوله هغه ځایه دنوښـــارخواته وخوځیدل .په رڼا ورځ دنوښـــارکلا ته نژدې شـــول ، خوشـــحال خان دټوپکو ګولۍ په خپل لښـــکروویشـــلې ،اپریدي دجنوب ختیځ له لارې اوختکو دشمال لویدیځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا کې دننه نږدې درې زره مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی خټک اوبیا اپریدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سـخته جګړه وشـوه ، جنګ لاروان ؤ چې اپریدو دغنیمت مالونه اوړوته کړل ،اودکلا څخه دباندې ووتل .

خټک یوازې پاتې شول اودوی دکلا خلکو په شا وتمبول ،خوشحال خان چې داحالت ولیده خپله دکلا د دروازې خواته روان شـو، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادرخان او عابدخان هم ورسره وو .

د ښمن ددروازې د سرڅخه ډبرې اوغشي ویشتل ،خوختکو ځوانانو دروازه ماته کړه.

اودننه ورداخل شـول ، زیاته مرګ ژوبله وشـوه دغنیمت مالونه یې ترلاسـه کړل ،خوشـحال خان دکلا افغانان وبښـل ،ځان غوښـتل چې په نوښارکې پاتې شي، په مازدیګردکوچ نغاره ووهل شو.

ځکه چې اپریدو په کلا کې یوڅوافغانانې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو دخلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغوښځو احترام ؤ ،ټول اسیران یې خوشې کړل اوخپله بیرته راجګړته لاړ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هـلته و.

۳ .د دوابې جنګ :

که څه هم خوشـحال بابا دغه جګړه په خپله قصـیده کې دویم جنګ ښـودلی، خوپـه زیـاتواثرونو کې یې لیکوال دنوښــاردجګړې پـه ســې ذکرکوي،داځکـه چې ددې جنګ پـه هکلـه پوره مـالومـات نـه شـتـه خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جنګ میرحسیني په دوابه کې
چې یې وتکېده سره لکــــــه دمار

دنوربنــــارترجګړې څخه وروســــته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوابې په سیمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنګ په باره کې نورداسې معلومات نشته چې دلته یې راوړو.
دکړپې جګړه : همدارنګه دخوشـــحال بابا دیوې قصـــیدې له مخې دغه جنګ څلورم بنـودل شـوی دی، چې خپله لوی خان په خپله یوه قصـیده کې داپېښه داسې راخیستې ده .
بیا له پسه جسونت سنګهـ شجاعت خان ؤ
چې ایمل یې په ګنداب ویوست دمار
دلته به دپېښې په موضوع باندې یوڅه رڼا واچو .
کله چې شـجاعت خان پیبنـور ته راورسـید دیوځو روځو پاتې کیدو وروسته دکابل په لوروخوځیده ،لښکرد(۱۰۸۴) هــ ق د ذوالقعده پر(۱۸) دکړپې له غښې تیریده ، چې ایمل خان په شاهي لښکرباندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانوپه شاهي لښکرګولۍ اوډبرې واورولې اودشـــاهي پوځ دســـاز اوســـامان ســـره یې مقابله کوله خودافغانانو دلښـکردمقابلې تاب یې ونه شـو کړای ، اودراتلونکي شـپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سـنګهـــ چې داحالت ولید نو(۵۰۰) سـواره یې له توپونوسـره مرسـتې ته راولیږل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ اوجوسنت سنګهـ سره وتښتیدل . اونورزیات پوځ له شجاعت خان سره پدې جګړه کې ووژل شول . لوی بری ایمل مومند ترلاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. دکوهاټ ناکام برید : ددې برید په هکله خوشـحال خان په خپلو اشـعاروکې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضـروربولم. کله چې خوشـحال خـان احمدخـان تـه داپریـدو دلښـکردتیـارۍ لپـاره وویـل نودخوشـحال خان او دریاخان ترمنځ دکوهاټ دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو.

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځوکې به دکوهاټ په کلا برید کوو.

خودریاخان مخکې د مخکې نه داپریدو لښـکر تیاراو دټاکل شـوې نیټې څخه څوورځې دمخ یې دکوهاټ په کلا برید وکړ، شـیرمحمد خان بنګښ دمغلی حکومت په پلوي سـخته مقابله وکړه اواپریدي یې مات کړل ، د دریاخان د ورور تاتارخان په شمول لږ اوډیر (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمدخان ډیرونازاوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیارۍ بوخت وو چې د دریاخان دناکام برید څخه خبرشـو خو ده نه منله ، وروسـته بیا ورته معلومه شـوه دد ریاخان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو.

چې خپله راشـه ده دخپل ملګري په خاطر یوڅه سـپاره ور ولیږل دغو سورو دبنګښـو یوڅوکلي وسوځول له دي څخه وروسـته خان کوښښ کاوه چې دختکو او اپریدیو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي .

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکوهاټ حمله هم پاتې شوه ، خوخوشحال خان دافکرکاوه چې دریاخان ته په زړه کې څه رخه پیداشـوې ده ، او اراده یې وکړه چې دایمل خان اوخوشـحال خان په شـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس یې د خوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ ، اوبرید یې وکړ چې نتیجه یې ناکامه شوه .

۵. دخاپښ جنګ : که څه هم دغه پېښه دخوشحال بابا په اشعاروکې شپږمه یاده شوې ده خان په قصیده کې ددې پېښې په اړه داسې ویلي دي.

شپږم جنګ مکرم خان شمشرخان دواړه

چې ایمل کړل په خاپښ کې تارپه تار

اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې یوڅه رڼا واچوم د(۱۰۸۲) هـ ق کال په ربیع الثاني کې یې مکرم خان ،میرمحمداسحاق ، شمشیرخان اومیرمحمد یعقوب له لوی پوځ سره د خاپښ دکوتل له لارې پرافغانانو دبرید لپاره ولیږل ، مکرم خان دکړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ایمل خان اودریاخان له مکرم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره مخامخ شول اوددواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، مغلوماته وخوړه شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو اومکرم خان باجوړته وتښتیده ډیرشاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانوحمله وکړه اوډیره برخه یې تباه شوه ، له ځاني زیان سره مغلوته سترمالي زیانونه هم ورسیدل اوافغانانو زیات غنیمت لاسته راوړ .

۶. د ګنبت جګړه : ددې جنګونو په اړه داسې ندي ویل شوي چې څوومه پیښه ده ،خوشحال خان ددې جنګ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده دخپل زوی عابدخان زیاته ستاینه یې کړې ، چې یویوڅو بیتونه یې دلته راوړم .

چې په توره یې شیرخان پریوست له اسه

په میدان دعابدخان پهلواني وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سرداردبنګښ پریوت خټک مات شه
په داهسې رنګ یې چارې حیراني وه
لاس په لاس یې انتقام دبابا واخیست
په داکارباندې سزا ثنا خواني وه
ښه ځوانان چې ګنبت په میدان ومړل
دهرځوان په زړه کې ننګه افغاني وه

پیښــه څه داســې وه : شــیرمحمد بنګښ دمغلي حکومت وفادراه سړي ؤ ، دهمدې په وجه دبنګښو ټوله قبیله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان غوښـــتل چې په دغـه ســیمـه کې دمغلو اقتـداراوعزمـت وغورځوي ، اودحامیانو قوت پدې سیمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات څخه بیرته راوګرځیده لږي ورځې وروســـته یې له شــیرمحمد خان ســره دجنګ په نیت لښکرتیارکړ اوله کنډیالۍ څخه تیرشو، اودکوهاټ سیمې ته ورننوت ، دې وخت کې دشیرمحمدخان سره هم څه خټک ملګري وو . نوځکه دی دخټکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه ګنبت چې دټېرې په ســیمه کې موقعیت لري د دواړو ترمنځ ســخته جګړه شــروع شــوه . په جنګ کې (۱۴۰) تنه ومړل ،خوشحال خان اوزوی یې زخمیان شول ،دخوشحال خان بل زوی عابد خان هم دې جنګ کې موجودؤ ،ده په میدان کې ســم دســتې اوزخمي یې کړ ، ددې پیښې تاریخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه ښودل شوی دی .

خوشحال خان خټک د مغلو په بندکې:

په (۱۳۷۴هـــ) کال کې امیر خوافي چې خلکو په سـید امیر خان مخاطب کـاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنګزیب (ابو المظفر محی الـدین محمـد اورنګزیـــب) سره وکتل د هغه له غوږه یې دا خبره تېره کړه چې تــر څـــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکــو ځینـــې خاونـــدان نیول شوي نه وي تر هغې د رهدارۍ د باج د ممانعت احکام نافذېدای نـشي د دې غشي نبنه په اصـل کـې خوشـحال خـان ختـېـك وه اورنګزېـب پـر تخـت د دويـم ځـل ناستې سره سـم (روژه ۱۰۷۰ -۱۰۶۹هــــ) د غلــې او د ځینــو نــورو جنـسونو د ټکـس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عـامو وګړو ته ډېره ګټـه ورسـېده او پـه سـر کـاري بوديجه کې د ۲۵ لکـو روپـو کمـې راغلـی وه ددې حکـم اثـر پـه ځرګند ډول ځمکـه لرونکـو (خانـانو) او جـاګيردارانو پـه ګټـو هـم پرېوتـه مګـر د دې خبرې هېڅ ډول شـهادت نـشته چـې د دې حکـم تـر جـاري کېـدو وروســته خوشــحال خــان ختـېـك د څــه ډول ســرغړونې يــا نافرمــانۍ ځرګندونـه کـړې وي بلکـې هغـه هـم همغـسې د حکومـت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره بـه يې جنګونـه کـول سـمه خبـره دا وه چې دا چل سيد امير خوافي د خپل مرستيال مير زا عبدالرحيم چـې پــه پېــښور کې وه او د خوشحال خان په منځ کې د خفګان او د خوشحال خان ترونـو بهـادر خـان او فيروز خان سره د سازش په سـبب جـوړ کـړی وه ميـر زا عبـدالرحيم سـيد اميـر خـان خوافي ته ويلي وو چې تر څو پورې ته يو څو لوی لوی سرې بنديان نه کــړې تــر هغـــې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خـان ترونـو ور سـره پنځـوس زره روپۍ کړې وې سيد امير خان بادشاه ته ګونګه او مجملـه وينـا کـړې وه نـه يـې ورتـه د چا خاص سرې نوم اخيستی وه او نه يې د چـا د نيولـو اجـازت اخيـستی وه خو ورتـه يـې ووې چـې د لارې د ټکس د منع کېـدو د احکـامو د پلي کولـو لپـــاره د زور زياتي د ځرګندولو ضرورت دی کله چې باد شـاه ورتـه د دې اجازه وکړه نو پېښور تـــه راغی او خوشحال خان يې د سلا مشورې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور تـه راوغوښـت د (۱۳۷۴هـ) کال د څلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشـحال خـان پېـښور تـه راغـی دربار ته يې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضـر کـړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د ګجرات شیخ خوشحال خان ختك ته ځـواب وکـړ چې ماتـه د مـشورې لپـاره راشـه کلـه چې خوشـحال خـان ورغـی هغـه يـې ونیـوه او پنځـه منـی بېـړی یـې ور پـه پښو کـړې د خوشـحال ترونـو لـه صـوبه دار نـه خلعتونـه واخیـستل ، ختـك د دوی وژلـو تـه جـوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نیولو کې چې کومـو کسانو برخـه لرلـه د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوې میاشتې په پېښور کې وساتل شو کله چـې یـې د صـوبه دار د پنځوسو زرو پیسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هـ) کال د روژې په (۱۵مه) یا (۱۲مه) هندوستان ته ورسـول شـو ، هلته د نوموړي ورورو میرباز خان تربور یې باقي خان او زوی یـې سـعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امـین خـان میـر بخـشي چـې د اورنګزیـب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره لیدلي وو محمد امـین خـان او د خوشـحال خـان د زړور افسر اصالت خان وراره یعنـې سید میران المخاطب په میر خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصـې ډېـر کوښـښ وکـړ خـو خوشـحال خـان خوشـی نـه شـو نـو میـر بـاز خـان بـاقي خـان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول، خوشحال خان د قید تقریباً دوه نـیم کالـه په دهلي او د جیپور پـه ریاسـت کـې د رنتهبـور پـه کوټ کې تېـر کـړل د ذيعقـدې پـه پنځمه د رنتهبور له کوټ نه راوستل شو او بیا اګـرې تـه یـووړل شـو او هلتـه لـه بنـده خوشـی کـړل شـو خو په دې شـرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وساتل شو خوشحال خان ختك د قيد او بند پر وخت په نظم او نثر كې ډېر ځه ليكلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر يې (دستار نامه) ده چې د لومړي ځل لپاره پكې د ساده نثر د ليكلو هڅه او دودونه شوې ده ، آخر هم د هرې شپې پاى وې دى هم پر (۱۰۷۹هـ) كال له مهابت خان چې د كابل صوبه دار مقرر شوى وه سره يو ځاى خپل هېواد ته راغى.

۷ . د ډوډې جنگ : داجنگ دخان داشعارو اونورو خصوصياتو څخه اخري ښكاري . لوى خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده كې ددې جنگ يادونه كړې چې زه يې دلته يوڅوبيتونه راوړم .

د كــــنـــبـــت غصه مې ووته له دله
خداى (ج) چې راكړ په ډوډه دفتحې كام
چې په مخ يې فتحه درومي عابدخان دى
پـــــه هر ځاى دخپل بابا كا تازه نام
د قـــــــصيدې په پاى كې يې هم ددې جنگ په بارهكې دسابويلي دي
.
ددې جنگ نارې به درومي په ملكونـــه
پـــــرې خوښيږي به همه پښتون په نام
چې ددې صوبې اواز وشي په هند كـــې
بيا بـــه غرږ شي دبادشاه په خاص اوعام
چې په نام پښتون غوځيږي دى خوښيږى
اورنگ زيـــب هسې بادشاه دى داسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصــیده ډیره اوږده ده ، دهمدې څوبیتونو په راوړلو بســنه کوم ، راځو دپېښېې اصلي موضوع ته چې دجنګ عامل څه اوخوشحال یې ولې دومره ستاینه کړي ده .

دګنبت دماتې څخه وروســته ختکو په بنګښــو باندې څوځلې حملې وکړې خوپوره غچ یې وانه خیسته په (۱۰۹۱) هــ ق کال خوشحال خان دشپږ اوه زره ختکو یولوی لښکرتیارکړ، اودبنګښو په سیمه یې حمله وکړه په جنګ کې دیوې ډلې قومنده دخان دلمسې افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې یې دبنګښــو په ســیمه کې پرمختګ وکړ ،دبنګښــو په ځینو کلیو یې چوراوتالان ګډ کړ، ډیرافراد مړه اواســران شــول ، څه چې ترینه بچ شــول هغوی دډوډې په کلاکې پناه واخیســته ،خودکلابندی څخه تنګ شــول اوپناه یې شــروع کړل ، په زورکلاته داخل شــول (۱۲۰) تنه ووژل شــول او پاتې افرادو ته پناه ورکړل شــوه ،اســران یې ازاد کړل اوختکو ډیرغنیمت مالونه لاسته راوړل .پدې جنګ کې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم برخه درلوده چې خان یې هم په پورته قصیده کې ستاینه کړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اودنهضت خوریدل:

د ډوډې ترجنګ وروســته دخوشــحال خان اواشــرف خان ترمنځ یو څه بدګماني رامنځته شــوه هغه دا چې خوشــحال خان دخپلو یوڅوتنو زامنو ســره دصــلاح اومشــورې دترې اوبولاقو ســیمې ته لاړل پدې کارکې یې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه کړې نواشرف خان دخپل پلا څخه بدګمانه شوي ؤ .

خودغه بدګماني بیا دډوډې ترجګړې وروســته تردې جده ورســیده چې دزوی اوپلار ترمنځ حالت یوځې حرکتونه ته ورســید خواشــرف خان خپله دپلارمخې ته رانه غی اوخوشــحال داشــرف لښــکرپه لاچر کې محاصــره کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف خان افضل خان ته وويل چې هغه دې خوشې کړې اويادی دخوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ اوکلا یې ورانه کړه داشـــرف خان خلکو هم په ځينو کليو تالان ګډ کړ اودتنهایې په جوړولوکې بریالي شول .

ځایې خلکو سره یې صـلاح اومشـوره وکړه اوخوشـحال خان خواته دجرګې لپاره ورغلل ،او ورته یې وویل چې تاســې خوپه خپلوکې ســره پلاراوزوی یاست ،ستاسې دبې اتفاقۍ څخه مومنږه بربادیږو،تاسې چې څه غواړئ په نظام پورکې یې سره وکړئ ، دلته مونږ ترپښو لاندې کوئ .

خوشحال دخلکو دغوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشـرف خان غوښـتل چې پلار ووینې خوخوشـحال خا دخپګان وجه افضـل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلار دلیدوڅخه پرته دښادې پورخواته ولاړ ، ترهغې وورسـته لوی خان یوپټکی اوغوښـت اوافضـل خان ته یې په سـرکړاوورته یې وویل چې سـتا پلارماندی سـردارکړی ، هغه په سـرټکولی همدرانګه یې داشـرف خان څخه هم ډیرفریادونه کړي .خودخان قصاید ولولو نومعلومیږي چې دا شرف خان څخه یې هم ډیرفریادونه کړي .خوبهرام خان چې دتاریخ مرصـع په کرښـوکې څومره دپلارپه ضـدښـودل شوی تراوسه پورې دهغوکرښو مطابق په تاریخونوکې راځې .

خو اشـرف خان نه یې هم ډیرسـرټکولی،په همدې ورځوکې امیرخان صـوبه دارله اشـرف خان څخه خوابدی شـو ددې خپګان دوه درې مسـئلې ښـودل شوي .یوداچې اشرف خان خیښ ازاد ګګیانې له امیرخان نه سرکشې وکړه اوبله داچې اشرف خان دامیرخان سوبه دارسره کابل ته ولاړنشو .

نو په همدې اســاس صـــوبه درا له پاچا نه داشـــرف خان دنیولو اجازت واخیسـت خودزیاتو چالونو څخه وروسـته یې دسیدبهولا چې داشرف خان اشناؤ په لاس ونیو اوبندي یې کړ ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کيدو علت پيدا او هغه راخوشي کړي ،بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلارسره ښه ؤ خوپه پټه يې دپلارسره ګوندي کوله .زيات وخت وشو خوده داشرف خان دبند پته ونه لګوله .پلاريې راوغوښت اودخلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر دسرداری اومشرۍ نه ؤ خپل نيکه ته وويل چې زه اوس دسرداری نه يم څه چې ماکړي هغه مې دخپل پلاردخوشې کولوپه خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم اوتاسو ته ګاولې پرمخ کيږدم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم .

ما ته دبهرام خان څخه دمشرۍ ترلاسه کول سان دي ،خوزه اوس جوړنه يم د (١٠٩٥) هـــق کال دخوشـحال خان حالت ديواوږد نظم څخه داسې معلومولی شو چې دستونزو اومشکلاتو څخه ډک ؤ، سخت پريشانه ؤ لکه چې په خپله نظم کې وايي :
ديوې ستري قبيلې مشريم اوزما حال داسې دی بيا مې هم همت نه دي بايللی او وايي چې په دغه حالت کې هم ددښمن په فکرکې يم زما تربيرغ لاندې به په زرګونو تنه ځوانان راټول شي اوپه پنجاب به بريدوکړو.
خومونږ بيا افضل خان په (١٠٩٢) هـ.ق کال درااجا رام سنګهـ دخلکوسره په جګړه کې وينو .
په همدغه ډول اميرخان صوبه دارله پښتنو پرخلاف دجنګ په ډګر کې و ډيربرياليتوبونه ترلاسه کړل اوده ويل چې دجنګ دوسلې داستعمال څخه کارنه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو . هماغه ؤ چې پيسې اونور ارجذبوونکي مالونه يې پښتنو ته وردلی کول .پښتانه يې سره په خپلوکې واچول ،حال داچې بيا به پښتانه دجنګ دمشورې داخيستلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره امیرخان ته راتلل خو پدغه وخت کې دایمل خان قوت زیات شو او دامیرخان صوبه دارفوج نشول کولای چې ایمل خان ته ماتې ورکړي، خوهغه دعبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه اودخپل زور سیاست په واسطه یې پښتانه داسې خواره واره کړل چې بیا په اسانۍ سره راغونډنه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږه دپخواراهیسې پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټینګه شي ، الحمدالله زمونږه هیله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لیاقت لري نو مونږته خبرراکړئ چې مونږه هم درسره یوشو، ځکه مونږه دډیرمجبوریت څخه دمغلودواکمنۍ لاندې شپې تیروو ، افغاني مشرانو لیک ورواستوه او ورته یې دایمل خان دلیاقت اوتجربې زیاته ستاینه کړې وه اوورته یې دراتلوبلنه ورکړه ،خوهغوی بیا ورته وویل چې ایمل خان ته ووایې چې ستا ترولقې لاندې ټوله ځمکه په خپلوخلکوتقسیم کړه ،ځکه حکومت دعدل ، انصاف اومساوات سره خوندکړي ، پښتنو مشرانو دایمل خان څخه غوښتنه وکړه خوایمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ویل چې زه څنګه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زیاتو خلکو ترمنځ وویشم خو دمشرانو زیات ټینګارنه یې دځمکې ویشنه ومنله .ایمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول اودایمل خان څخه بیل شوه .

مغلودوخت نه په استفادې سره په تیرابانديې حمله وکړه دریاخان دهغوی مقابله وکړه اوپه خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړاود خوست سیمي ته یې یووړه ،اوپه همدې اساس هغه ټولنه اوجمیعت چې اورنګ زیب یې کلونه کلونه ناقراره ساتلې ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوشــحال خان داثارو دمطالعې څخه داسې معلومېږي چې دخان دژوند وروســتي کلونه دډيرو کړاوونو اوســتونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه دخوشــحال بابا ټول ژوند ته نظرواچوو ،نو ديوداســتان په حيث دډيرو تکاليفو اوستونزو سره دهميشه لپاره لاس اوګريوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانيو ســتونزو کې فتحې اوخوشــحالۍ موجودې وې خوپــه وروستيوتکاليفوکې خوشحالۍ نه وې ،ديوې پيښــې څخه به خلاص نه ؤ چې ورپسې به بله پيښــه رارسيدلې وه له يوې خوا نه يې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چيرته وخت ندې تيرکړی هرچيرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسمې کړې ،چې خپل پلا ونيسي اومغلوته يې حواله کړي ، خو ګوتو ته يې نه ورتلو

بهرام خان زيات کوښښونه وکړل خوپلاييې ونه شو نيولای ، هسې يې دپلار ازاراوپه عذاب تيا په غاړه واخيســته . همداوجه ده چې تراوســه پورې دتاريخ په پاڼوکې دخوشحال خان په اشعارواودافضل خان په تاريخ مرصع کې په بدنوم ياديږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځينو غړيو په مړينه هم ډيرخواشــينی ، خفه او له ناخوالو ســره مخامخ وو ، دمصــيبتونو اوکړاوونو په همدغه کلونو کې په ســيمه کې قحطي اووبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځينې غړي هم له منځه يوړل ، دخان دوه ويشــت کلن زوی بخت نــاک وفـات شــو چې خان يې مړينې ډيرخواشــينی کړ. دده په مړينه يې هم يوه مرثيه ويلې چې راوړل يې دلتــه ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک موراودبخت ناک يوزوی دمرګ کومې ته يوړل بيا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی ليوني سپي وخوړ اومړشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۱۰۹۸) هــ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشــحال خان ته له افضــل خان څخه ډېرګران ؤ . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه تړلي وو ، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضــروري نه ګڼم ،دغومړینو اونورو ســتونزو دخان ژوند نورهم درنځونو اوکړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوســتل چې خان بـه دبهرام خان دلاســه په یوځای کې په قراره وخت نشــو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو ســیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروســتي کلونه وو ، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعې په ورځ د۷۸ کالو په عمر له ســترو ملي ارمانونو اوکړاوونوڅخه ډک له دنیا څخه ســترګې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصــیت وصــیت هم دلته راوړم . دافغانســتان دتاریخ اودخوشــحال خان دژوند دپیښو داثارودمطالعي لاندې ځینو کتابونو کې وصیت داسې راغلی .

۱. مــا هلتــه ښــخ کړئ چې د مغلو ســیوری مې پــه خاوره ونشــې اودمغلودسپرودپښوګردمې په هدیره ونه لویږي))

۲. ماخپل وطن ته ورســوئ اوهلته مې په داســې ځای کې ښــخ کړئ چې دمغلوســیوری مې په خاوره ونشــي اودمغلو دســورو ګدونه مې په قبرنه پریوزي))

۳. زما قبرپه داســې ځای کې جوړکړئ چې دمغلو ســیوری قدرې هم پرې ونه لویږي اودمغلو دســپرو داســونو دپښــو ګرد زما قبرته ون رســي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشــاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اســاس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامي یې ونه کړي)) .

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱: خوشحال خان خټک - کامل دوست محمد خان - د افغانستان علومي اکاډمي دپښتو څېړنو بين المللي مرکز(۱۳۷۰) لمريز کال چاپ.
۲: ننګيالی دزمانې - هيوادمل زلمی - د افغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمريز چاپ.
۳: ګام پرګام خوشحال سره - صميم محمد اصف د افغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمريز چاپ.
۴: په پښتو ادب کې مغلواله - همدرد همايون - پښتو ادبي ټولنه خويشکی نوښار (۱۹۸۹) عيسوي کال چاپ.
۵: ننګيالی پښتون - مهتمم محمد اکبر - پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمريز چاپ.
۶: توريالی پښتون - پښتوټولنه دخوشحال خان په وياړ دسمينار مقالي (۱۳۴۲) لمريز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library